

Гришина Наталія Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри менеджменту Національного
університету кораблебудування імені
адмірала Макарова, (м. Миколаїв, Україна)

Крамаренко Ірина Сергіївна,
доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри менеджменту Національного
університету кораблебудування імені
адмірала Макарова, (м. Миколаїв, Україна)

Гришина Лариса Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки, обліку і
підприємництва Первомайського
навчального наукового інституту
Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова

Потишняк Олена Миколаївна,
доктор економічних наук,
професор, провідний науковий
співробітник лабораторії економіки та
маркетингу інновацій, інститут
тваринництва НААН

Hryshyna Nataliya,
PhD in Economics, Assistant Professor, Admiral
Makarov National University of Shipbuilding,
<https://orcid.org/0000-0003-1768-750X>

Kramarenko Irina,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Admiral Makarov National University of
Shipbuilding,
<https://orcid.org/0000-0002-0417-0918>

Hryshyna Larysa,
PhD in Economics, Assistant Professor
Pervomaysky Educational Scientific Institute of
Admiral Makarov National University of
Shipbuilding,
<https://orcid.org/0000-0002-3099-1453>

Potyshnyak Olena,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Institute of Animal Husbandry of the National
Academy of Agrarian Sciences of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0107-2917>

РОЗВИТОК МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ DEVELOPMENT OF THE DAIRY INDUSTRY IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF CLUSTER ASSOCIATIONS OF ENTERPRISES

Гришина Н. В., Крамаренко І. С., Гришина Л. О.,
Потишняк О. М. Розвиток молочної
промисловості в контексті формування
кластерних об'єднань підприємств.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 220 – 225.

Hryshyna N., Kramarenko I., Hryshyna L.,
Potyshnyak O. Development of the dairy
industry in the context of the formation of
cluster associations of enterprises. *Ukrainian
Journal of Applied Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 3, pp. 220 – 225.

У статті досліджено тенденції розвитку молочної промисловості України в сучасних умовах вітчизняної економіки. Встановлено, що важливе значення у зміцненні продовольчої безпеки має функціонування молокопереробних підприємств як складової харчової промисловості країни. Метою статті є дослідження напрямів розвитку молочної промисловості в контексті формування кластерних об'єднань підприємств. Здійснено аналітичне оцінювання молочної галузі, що показало значне зменшення останніми роками виробництва і споживання молочної продукції, що зумовлено складними соціальними, економічними та геополітичними факторами. Визначено необхідність формування кластерних об'єднань як передумови сталого розвитку молочної промисловості вітчизняної економіки, зокрема і на регіональному рівні. Сформульовано пропозиції щодо формування кластерного об'єднання у молочній промисловості Миколаївського регіону як передумови післявоєнного відновлення його економічного потенціалу.

Ключові слова: молочна промисловість, кластер, об'єднання, продовольча безпека, розвиток, харчова промисловість.

The article examines the development trends of the dairy industry of Ukraine in modern conditions of the domestic economy. It has been established that the functioning of milk processing enterprises, as a component of the country's food industry, is essential in ensuring food security. The purpose of the article is to study the development directions of the dairy industry in the context of the formation of cluster associations of enterprises. The production of dairy products by enterprises in Ukraine was analyzed. The dairy industry in terms of regions and their specialization in producing dairy products was studied. The analysis of the pre-war period of the operation of the dairy industry shows the negative dynamics of the milk flow to processing enterprises of the food industry. The leaders of the dairy industry in the national dairy market have been identified. An analytical assessment of the dairy industry was carried out, which showed a significant decrease in the production and consumption of dairy products in recent years, which is caused by complex social, economic, and geopolitical factors. The need for the formation of cluster associations was determined as a prerequisite for the sustainable development of the dairy industry and the domestic economy, including at the regional level. Proposals regarding the formation of a cluster association in the

© Гришина Наталія Володимирівна, Крамаренко Ірина Сергіївна, Гришина Лариса Олександрівна,
Потишняк Олена Миколаївна, 2023

dairy industry of the Mykolaiv region were formulated as prerequisites for the post-war recovery of its economic potential. It is worth noting that the main prerequisites for forming cluster structures of the dairy industry in the Mykolaiv region are the availability of production facilities, raw materials, procurement points, sales markets, and qualified personnel. This approach to the development of the dairy industry allows more effective use of available resources, contributing to the post-war restoration of the industry's production potential, increasing production volumes, improving product quality, and expanding exports as a basis for increasing the competitiveness of the national economy and guarantees the food security of Ukraine.

Keywords: dairy industry, cluster, association, food safety, development, food industry.

Вступ

Одним з головних викликів для України в умовах повномасштабного вторгнення росії стало порушення стійкості майже всіх галузей вітчизняної економіки. Розгортання активних бойових дій на території багатьох регіонів України спричинило значні фізичні втрати активів галузі промислового виробництва. Попри значні втрати та руйнування харчової промисловості зокрема, її галузі продовжують функціонувати та показують стійкість, адаптивність до викликів і ризиків воєнного часу, коли вчасно забезпечувалися продовольчі потреби населення країни, стримувалося зростання цін на харчові продукти, формувалися нові ланцюги постачання та збуту харчової продукції. Водночас важливе значення у зміцненні продовольчої безпеки має функціонування і молокопереробних підприємств як складової харчової промисловості України, що вимагає відновлення й функціонування належної інфраструктури молочної промисловості та пошуку принципово нових організаційних форм господарювання, які б відповідали сучасним економічним умовам воєнного стану та слугували підґрунтям для післявоєнної відбудови України. Тому формування кластерних об'єднань як елемента інфраструктурного забезпечення розвитку молочної промисловості у контексті післявоєнного відновлення та сталого розвитку національної економіки потребує подальшого наукового дослідження.

Значна кількість наукових досліджень у сфері розвитку харчової промисловості загалом показують, що ця проблематика викликає жвавий інтерес серед науковців і практиків, з боку державних органів і суспільства. Питання функціонування харчової промисловості, зокрема, висвітлювали такі вчені, як П. Борщевський, А. Гончар, Л. Дейнеко, А. Заїнчковський, Д. Крисанов, Н. Скопенко, Л. Чернюк. Теоретичні та методичні основи розвитку молочної промисловості розглядаються в роботах таких українських вчених, як В. Галушки, М. Заходима, В. Льчука, С. Кваши, О. Моргуна, Т. Мостенської, П. Саблук та інших. Варто відзначити, що молочна промисловість залежить від багатьох факторів, особливо зараз в умовах війни, що вимагає дослідження напрямів її розвитку, зокрема в контексті формування кластерних об'єднань. Вивченню процесів формування та регулювання кластерних структур у різних сферах вітчизняної економіки приділили свої наукові дослідження такі українські вчені, як М. Войнаренко, В. Дубницький, М. Кизим, І. Кошкалда, О. Прокопишин, Л. Ринейська, С. Соколенко та інші науковці, які розглядають кластери в ролі нових структур економічної системи господарювання, які виникають під впливом інституційних змін в економіці, розвитку процесів глобальної конкуренції тощо. Проте актуальними залишаються питання щодо обґрунтування напрямів розвитку молочної промисловості в аспекті формування кластерних об'єднань, які мають відповідати особливостям сучасного етапу функціонування вітчизняної економіки на шляху повоєнного її відновлення.

Формулювання цілей статті

Дослідити напрями розвитку молочної промисловості в контексті формування кластерних об'єднань підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток молочної промисловості України є важливою складовою агропромислового сектору та економіки країни. Варто зазначити, що Україна має значний потенціал молочної промисловості завдяки своїй природній сприятливій кліматичній зоні, багатому ґрунтовому покриву та історичним традиціям молочного виробництва.

Відповідно до Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», а саме Ціль 2. «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» молочна промисловість відіграє важливу роль, оскільки збільшення виробництва та доступності молочних продуктів може позитивно вплинути на продовольчу безпеку країни, що охоплює – Завдання 2.1 Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення; Індикатор 2.1.2. Споживання молока в розрахунку на одну особу, кг/рік [1].

Асоціація виробників молока спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України запровадили «Дорожню карту відновлення молочної галузі: 10 ключових законодавчих ініціатив», яка спрямована на підтримку та розвиток національної молочної промисловості під час війни та її розвиток у післявоєнний період. Ці законодавчі ініціативи мають

стратегічне значення для забезпечення стійкості галузі в умовах кризи та її подальшого прогресу у перспективі [2].

Наразі в Україні молочна промисловість проходить через низку трансформацій і реформ, спрямованих на покращення якості продукції, збільшення ефективності виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції молокопереробних підприємств на міжнародному ринку. Проте дослідження довоєнного періоду функціонування молочної промисловості свідчить про негативну динаміку надходження молока на переробні підприємства харчової промисловості за п'ять років (2017-2021 рр.). Так, 2021 р., порівняно з 2017 р., загальна маса надходження молока сирого зменшилася на 1150,5 тис. т, що становило 26,5% (табл. 1). Ще більшими темпами скоротилася закупівля молока у населення, яке завжди вважалося важливим джерелом постачання якісної сировини для молочної промисловості. 2021 р., порівняно з 2017 р., надійшло молока від населення менше на 685,3 тис. т, що становить 55,6% до базового періоду [3].

Таблиця 1. Надходження молока від сільськогосподарських тварин усіх видів на переробні підприємства

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Загальна маса надходження молока сирого з нього, тис. т:	4348,3	4179,2	3800,0	3511,8	3197,8
Куплено зокрема у:					
підприємств	3927,8	3808,5	3461,5	3289,1	3031,9
населення	2688,5	2719,9	2610,4	2556,0	2477,9
Молоко, яке надійшло на перероблення на давальницьких засадах	1239,3	1088,6	851,1	733,1	554,0
Молоко, яке надійшло на перероблення власно вироблене, яке надійшло на перероблення	395,9	345,7	318,1	202,6	148,1
Молоко власно вироблене, яке надійшло на перероблення	24,6	25,0	20,4	20,1	17,8

Джерело: складено за даними [3].

Варто відзначити, що за 2022 р. споживання молока та молочної продукції зменшилось в Україні приблизно на 28%. Така динаміка виникла внаслідок складних соціальних, економічних і геополітичних факторів: зокрема, масової міграції основних споживачів молочної продукції (жінок і дітей) через окупацію української території, спадку купівельної спроможності більшості верств населення країни під час військової агресії. Водночас багато молочних господарств, які опинилися в зоні активних бойових дій та окупації, зазнали значних втрат і руйнувань:

через потужні обстріли зруйновано приміщення та загибель худоби; нестача кормів і вимушена зміна раціону; хвороби великої та дрібної рогатої худоби; нестача ветеринарних препаратів; зупинене перероблення молока та продажів; заміновані землі; нестача обігових коштів. Усе це зумовило зниження ділової активності молокопереробних підприємств, а інколи і взагалі припинення їх виробничо-господарської діяльності [2].

Варто відзначити, що у 1990-х рр. на фермах тримали 6,3 млн голів, у селянських господарствах було 2,2 млн голів. 2020 р. приватні господарства тримають 0,4 млн голів, а на фермах – 1,3 млн т. (рис. 1). Динаміка показників молочної галузі є негативною за період 1990-2020 рр., що аргументується суттєвим зниженням частки господарств населення в обсягах постачання молока на промислову переробку. Тому держава має забезпечити реалізацію напрямів щодо державної підтримки та стимулювання розвитку молочної індустрії в Україні.

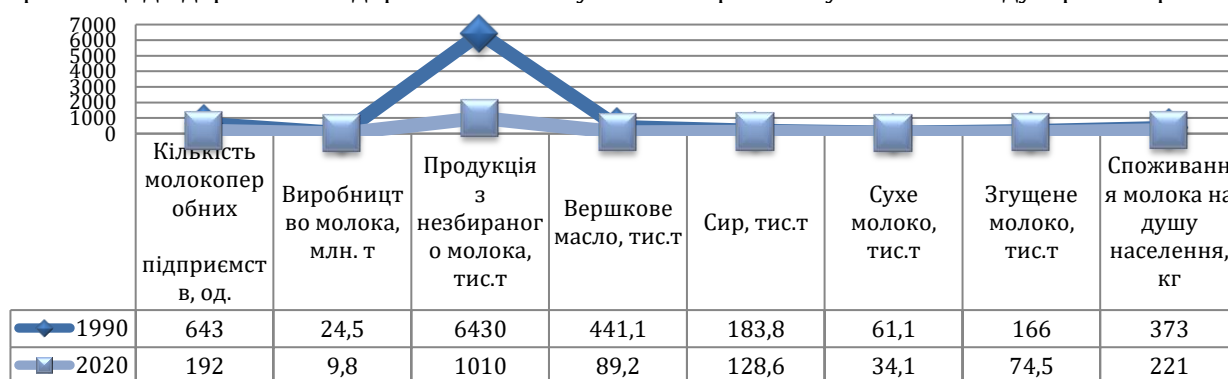

Рис. 1. Основні показники молочної галузі України

Джерело: складено за даними [4].

Слід відзначити, що молочна промисловість тісно пов'язана з сільськогосподарським сектором, результативність діяльності якого останніми роками характеризується істотним скороченням обсягів виробництва продукції, збільшенням кількості збиткових підприємств внаслідок воєнної агресії та кризи, яка охопила майже всі галузі сільського господарства. Скорочення поголів'я великої рогатої худоби, пошкодження значної кількості молочних ферм у східній частині України, які до війни забезпечували 7-8% валового доходу, зупинення близько 40 молокопереробних підприємств після початку війни, а також перебої з енергопостачанням з початку жовтня 2022 р. спричинили падіння виробництва в молокопереробній галузі і зростання імпорту.

Лідерами на молочному ринку є Вінницька область (ПрАТ «Вінницький молочний завод «Рошен», ТОВ «Терра Фуд», ТОВ «Люстдорф»), Житомирська (АТ «Житомирський маслозавод»), Київська (ПрАТ «Вімм Білл Данн Україна», ПрАТ «Обухівський молокозавод»), Миколаївська (ПрАТ «Лакталіс-Україна», ТДВ «Баштанський сирзавод», ПрАТ «Первомайський МКК») Херсонська та Полтавська (ТОВ «Данон»), Тернопільська (ПрАТ «Тернопільський молокозавод»), Чернігівська (ПАТ «Чернігівський молокозавод»), Дніпропетровська (ПрАТ «Комбінат Придніпровський»), Рівненська (ПрАТ «Дубномолоко»), Львівська (ТОВ «Молочна компанія «Галичина»). Виробництво молока на одну особу в Україні за 2021 р., порівняно з 1990 р., зменшилось з 472,3 кг до 210,6 кг, або на 55,4%. Уже з 2000 р. виробництво молока скоротилось майже на половину (табл. 2).

Таблиця 2. Виробництво молока на одну особу, кг

Регіон	1990	2000	2010	2015	2019	2020	2021	Відхилення (+/-) 2021 р. до 1990 р.
Україна	472,3	257,4	245,2	247,8	229,9	221,9	210,6	-261,7
АР Крим	352,6	164,3	177,2
Вінницька	665,1	363,6	508,0	521,9	491,5	475,1	451,6	-213,5
Волинська	795,4	429,9	434,2	407,7	357,3	343,7	330,0	-465,4
Дніпропетровська	323,4	143,6	101,6	105,5	89,4	87,2	78,9	-244,5
Донецька	223,3	96,1	76,2	53,2	41,8	37,9	35,3	-188
Житомирська	737,4	464,1	451,0	462,1	426,3	421,0	410,7	-326,7
Закарпатська	297,2	285,4	314,4	284,3	279,1	269,4	250,4	-46,8
Запорізька	473,5	180,8	144,9	148,1	129,8	120,5	109,3	-364,2
Івано-Франківська	397,5	366,7	337,2	342,9	312,9	300,8	289,9	-107,6
Київська	347,6	152,1	100,0	96,4	83,6	80,8	77,6	-270
Кіровоградська	700,8	333,1	338,4	317,9	319,8	293,7	295,5	-405,3
Луганська	309,2	122,0	123,6	71,7	52,9	52,0	48,3	-260,9
Львівська	392,8	387,3	257,6	225,2	191,1	183,7	171,0	-221,8
Миколаївська	555,1	269,6	306,8	296,0	265,7	250,0	223,3	-331,8
Одеська	374,5	213,0	169,0	161,0	134,9	130,4	123,5	-251
Полтавська	749,1	354,0	469,6	550,2	544,2	532,4	507,2	-241,9
Рівненська	651,5	369,5	375,6	376,1	310,1	292,8	247,2	-404,3
Сумська	716,2	361,3	368,9	373,4	368,6	363,5	339,5	-376,7
Тернопільська	688,9	438,4	383,5	431,4	436,7	452,4	451,2	-237,7
Харківська	397,6	182,8	169,1	192,5	194,7	177,6	163,4	-234,2
Херсонська	637,3	267,2	280,4	281,7	274,3	260,4	235,3	-402
Хмельницька	714,1	452,2	457,1	448,0	504,8	521,6	528,8	-185,3
Черкаська	659,4	349,4	371,2	425,0	389,5	388,5	372,8	-286,6
Чернівецька	505,3	357,6	340,7	323,1	287,7	275,8	263,9	-241,4
Чернігівська	890,5	473,0	526,4	526,1	511,4	464,1	456,1	-434,4

Джерело: складено за даними [3].

вільних коштів для впровадження інноваційних технологій, модернізації обладнання, закупівлі сировини змушує підприємства скорочувати виробництво молочної продукції. Тому проблеми економічно-фінансових відносин між підприємствами молочної промисловості та сільського господарства повинні вирішуватись на основі управління агропромисловим комплексом з використанням сучасних інструментів менеджменту та маркетингу, що дозволить протистояти викликам і загрозам військової агресії. На нашу думку, одним з основних напрямів розвитку та підвищення ефективності діяльності молочної промисловості, зокрема Миколаївського регіону, є розвиток інтеграційних зв'язків на основі використання кластерних структур.

Важливим є те, що в сучасних умовах існують передумови для виникнення нових виробничих систем (об'єднань) у різних сферах господарської діяльності, зокрема і кластерних структур. Нормативно-правову базу формують закони Верховної Ради України, а також концепції та стратегії Кабінету Міністрів України. У ст. 120 і ст. 127 Господарського кодексу України законодавчо закріплені такі форми об'єднань юридичних осіб: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, союзи, асоціації підприємств, спілки [5]. У схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. №526-р Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р., відзначено роль інноваційних кластерів як складового елемента інноваційної інфраструктури [6]. Водночас ще 2002 р. прийнято Закон України «Про інноваційну діяльність» (від 04.07.2002 р. №40-IV, зі змінами, редакція від 31.03.2023 р.), у якому одним з основних принципів державної інноваційної політики є сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, під якою розуміється сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) [7]. В 2012 р. прийнято Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 08.09.2011 р. №3715-VI, зі змінами, редакція від 05.12.2012 р.), у якому відзначено важливість впровадження заходів з розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів

трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо) [8]. Важливою подією також було прийняття Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр., яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. №695, у якій чітко вказано на важливість створення інноваційних кластерів як передумови досягнення визначеної оперативної мети «Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів» [9]. Водночас залишається низка невирішених питань нормативно-правового забезпечення формування державної політики щодо підтримки розвитку кластерних об'єднань, порядку їх фінансування.

Кластер становить собою економічне утворення, яке об'єднує компанії зі схожими сферами діяльності, наукові установи, органи місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання регіону [11].

На нашу думку, серед основних передумов формування кластерних структур молочної промисловості в Миколаївському регіоні є наявність виробничих потужностей, власної сировини, заготівельних пунктів, ринків збуту та кваліфікованих кадрів. Також важливим фактором є те, що територія регіону зазнала менших руйнацій внаслідок воєнних дій. Завдяки спільній технологічній, технічній, організаційно-управлінській кооперації учасники кластера мають можливість скорочувати свої витрати, залучати додаткові фінансові ресурси для покращення якості продукції та посилення конкурентних переваг, а також можуть більш ефективно поділяти ризики (рис. 2).

Рис. 2. Механізм формування кластерних об'єднань у молочної промисловості Миколаївського регіону

Усе це дозволило визначити характерні ознаки такого кластерного об'єднання, а саме:

- конкурентні територіальні переваги для розвитку кластера, а саме: вигідне географічне положення, доступ до сировини, наявність постачальників тощо;
- географічна концентрація, близькість розташування підприємств і організацій кластера, що забезпечує можливість для активної взаємодії для виробництва молочної продукції;
- широке коло учасників, кількість яких достатня для виникнення позитивних ефектів кластерної взаємодії;
- ефективна взаємодія учасників кластера, включаючи партнерство молокопереробних підприємств з науково-дослідницькими організаціями, практику координації діяльності з колективного просування товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках [11].

Варто відзначити, що молочна промисловість має стати одним з векторів гарантій продовольчої безпеки України та світу. Зміцнення національної продовольчої безпеки – це важлива місія для країни, і молоко та молочні продукти грають важливу роль у забезпеченні харчування та необхідних поживних речовин для населення. Тому молочні господарства потребують підтримки як на рівні держави, так і від недержавних інституцій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Сучасний період розвитку економіки України в умовах воєнного стану супроводжується великими ризиками та викликами, але більшій частині агропромислового сектору загалом

вдалось адаптуватися до умов війни й продемонструвати стабільність функціонування. В умовах посилення процесів глобалізації та післявоєнного відновлення потенціалу України на шляху євроінтеграції актуалізуються питання розвитку молочної промисловості не лише в цілях задоволення внутрішнього попиту, але і забезпечення експортного постачання продукції як важливої складової забезпечення продовольчої безпеки. Це вимагає вирішення непростих завдань, викликаних реформуванням механізму організації та управління розвитком молочної промисловості, одним з важливих складових якого слід вважати формування кластерних об'єднань на регіональному рівні, зокрема. Кластерний підхід до розвитку молочної промисловості дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси, сприяючи післявоєнному відновленню виробничого потенціалу галузі як підґрунтя для підвищення конкурентоспроможності національної економіки та гарантій продовольчої безпеки України та світу.

Література

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
2. Асоціація виробників молока. URL: <https://www.avm-ua.org/uk/post/ak-vijna-2022-zminue-rinok-moloka-v-ukraini>.
3. Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Молочна галузь України та її майбутнє через 10 років: проблеми, національна програма розвитку та державна підтримка. URL: <https://agropolit.com/blog/412-molochna-galuz-ukrayini-ta-yiyi-maybutnye-cherez-10-rokiv-problemi-natsionalna-programa-rozvitku-ta-derjavna-pidtrimka>.
5. Господарський кодекс України: Закон № 436-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
6. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 526-р від 10.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
7. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/ed20020704#Text>.
8. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України № 3715-VI від 08.09.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
9. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки та план заходів з її реалізації: Постанова КМУ № 695 від 05.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
10. Прокопишин О., Пушак Г., Трушкіна Н. Організаційно-економічний механізм управління розвитком кластерних структур в агропромисловому комплексі економічних районів України. *Věda a perspektivy*. 2021. № 7(7). С. 175-188. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1584-2021-7\(7\)-175-188](https://doi.org/10.52058/2695-1584-2021-7(7)-175-188).
11. Гришина Л.О., Камінська Т.П. Аналіз сучасного рівня використання виробничого потенціалу харчової сфери економіки регіону. *Молодий вчений*. 2017. №4. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.4/6.pdf>.

References

1. Natsional'na dopovid' «Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina». Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. [National report "Sustainable Development Goals: Ukraine". Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
2. Asotsiatsiia vyrobnykiv moloka. [Association of milk producers]. Available at: <https://www.avm-ua.org/uk/post/ak-vijna-2022-zminue-rinok-moloka-v-ukraini>.
3. Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Molochna haluz' Ukrainy ta ii majbutnie cherez 10 rokiv: problemy, natsional'na prohrama rozvytku ta derzhavna pidtrymka. [Dairy industry of Ukraine and its future in 10 years: problems, national development program and state support]. Available at: <https://agropolit.com/blog/412-molochna-galuz-ukrayini-ta-yiyi-maybutnye-cherez-10-rokiv-problemi-natsionalna-programa-rozvitku-ta-derjavna-pidtrimka>.
5. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy: Zakon. (2003). [Economic Code of Ukraine: Law]. № 436-IV dated January 16, 2003. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
6. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsijnoi diial'nosti na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2019). [On the approval of the Strategy for the development of the sphere of innovative activity for the period up to 2030: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 526-r dated July 10, 2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
7. Pro innovatsijnu diial'nist': Zakon Ukrainy. (2002). [On innovative activity: Law of Ukraine]. № 40-IV dated July 4, 2002. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/ed20020704#Text>.
8. Pro pryoritetni napriamy innovatsijnoi diial'nosti v Ukraini: Zakon Ukrainy. (2011). [On the priority areas of innovative activity in Ukraine: Law of Ukraine]. № 3715-VI dated September 8, 2011. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
9. Derzhavna stratehiia rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky ta plan zakhodiv z ii realizatsii: Postanova KMU. (2020). [State regional development strategy for 2021-2027 and the plan of measures for its implementation: Resolution of the CMU]. № 695 dated August 5, 2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
10. Prokopyshyn, O., Pushak, H., Trushkina, N. (2021). «Organizational and economic mechanism of managing the development of cluster structures in the agro-industrial complex of economic regions of Ukraine». *Věda a perspektivy*. № 7(7). pp. 175-188. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1584-2021-7\(7\)-175-188](https://doi.org/10.52058/2695-1584-2021-7(7)-175-188).
11. Hryshyna, L.O., Kamins'ka, T.P. (2017). «Analysis of the current level of utilization of the production potential of the food sector of the region's economy». *Molodyj vchenyj*. №4. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.4/6.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2023 р.